

Mads Langnes (red.), 2022. *Fogderifylket Møre og Romsdal*. Trondheim, Museumsforlaget. 222 sider, illustrert.

Anmeldt av Dag Hundstad

«Nordmøringen er en kultivert utgave av sørtrønderen» (s. 202). Dette informantsitatet finner vi i Odd W. Williamsens sprudlende tekst «Det er trangt mellom svele og sodd» (s. 191–213), som avslutter denne nye antologien om fogderifylket Møre og Romsdal. I boka presenteres fersk regionalhistorisk forskning fra ansatte ved de tre museene Viti, Romsdalsmuseet og Nordmøre museum. Og la oss slå det fast med en gang: Dette er blitt et vellykket prosjekt. Slik prosjektets faglige rådgivere, UiB-professorene Teemu Ryymin og Hans-Jakob Ågotnes, framhever i sine avsluttende bemerkninger (s. 215–220), er den overordnede problemstillingen utformet på «eit passende nivå», og teorien har fungert som retningsgivende for nokså ulike delprosjekt (s. 216), noe bokas redaktør får godt fram i innledningskapitlet (s. 9–24).

Regionalhistorie kan bety to ting. For det første kan vi gi all tematisk historisk skrivning som har regionen som romlig ramme denne betegnelsen, enten det er regional mathistorie eller fylkeshistorie i bindsterke verk. For det andre kan regionalhistorie betegne forskning på regionen i et metaperspektiv – det vil si undersøkelser som analyserer konstruksjonen av regionen og dens meningsinnhold, eller «den regionale fortellingen». Denne boka representerer den sistnevnte formen for regionalhistorie. Det spesielle er at vi i Møre og Romsdal knapt kan snakke om én regional fortelling. Snarere er det snakk om tre nokså ulike og til dels kontraster-

ende fortellinger, som representerer hvert av de tidligere fogderiene i fylket, Sunnmøre, Romsdal og Nordmøre. Oppå dette ligger fylket som en politisk-administrativ ferniss. Som flere av bidragene i boka får fram, identifiserer folk seg i større grad med fogderiene enn med fylkene, og utgangspunktet for prosjektet er å undersøke i hvilken grad fogderiidentiteten har blitt aktivert og argumentert for i ulike sammenhenger. Den sterke regionale identiteten/fortellingen synes å være knyttet til Sunnmøre og sunnmøringene. Møre og Romsdal er også et grenseland mellom ulike landsdeler. Mens Sunnmøre danner en overgangssone til Vestlandet, og Nordmøre til Midt-Norge /Trøndelag, står Romsdal i en mer uklar mellomposisjon.

Også administrasjonshistorisk er det viktige forskjeller mellom fogderiene. I sitt bidrag om regionens forhistorie (s. 25–45) bruker Jarle Stavik de kongelige husbygårdene som prisme, og finner at mens Sunnmøre og deler av Romsdal ble styrt av adelen (Giske-ætta) på kongens vegne, styrte kongen mer direkte gjennom årmenn og lendmenn på Nordmøre og i deler av Romsdal. De tre enhetene har stor tidsdybde, og kan føres helt tilbake til egne småkongedømmer.

I *Fylke, fogderi og folkelynne* (s. 47–69) tar Mads Langnes utgangspunkt i den nokså rotete prosessen fra rundt 1670 til 1689 som førte til samlingen av de tre fogderiene til det som historikeren Atle Døssland har karakterisert som «eit vaklande amt». Personlige og dynastiske forhold førte til et mellomspill med deling mellom Romsdal og Nordmøre i ett amt og Sunnmøre og Nordfjord i et annet. En kan spekulere på om fylket hadde blitt mindre vaklende hvis dette hadde blitt en varig løsning? For Langnes er den røde

tråden ulike forsøk på å splitte – eller dekonstruere – fylket. Slik Døsland har fått fram, var det først i andre halvdel av 1700-tallet en finner spor etter noen reell fogderistrid. Rivaliseringen startet i handels- og bymiljøene, særlig etter at Kristiansund og Molde fikk byrettigheter i 1742, mens Ålesund måtte drøye til 1837. Det virker rimelig at elitens kamper etter hvert ble en sak for større deler av befolkningen, og ledet til lokalpatriotisme.

I sitatet om nordmøringen og trønderen innledningsvis møtte vi ideen om ulike regionale «folketyper» eller mentaliteter. Ser vi på fogderiene i Møre og Romsdal, har slike oppfatninger trolig ikke så lange røtter. Langnes nevner amtmann Thesens amtmannsmelding fra 1850, der han fremhever forskjeller i «Indvaanernes Character, Sæder og Levemaade», og tok til orde for at amtet burde deles. Det hadde vært interessant å følge ideen om de ulike folketyperne eller mentalitetene i de regionale rasestudiene som grep om seg fra slutten av 1800-tallet, men det får være et senere tema. Langnes viser oss at ideene om forskjeller i folkelynne ble brakt inn i striden om jernbaneutbygging som brøt ut på slutten av 1800-tallet. Kampene om trasévalg for jernbanestrekningene, som kan sammenlignes med våre dagers strid om sykehuslokalisering, var også med på å samle politikere fra et distrikt, noe som igjen var med på å bygge opp både den lokale og regionale bevisstgjøringen.

På 1900-tallet finner vi krav om deling av fylket både i 1914 og i slutten av 1940-årene. Da amtene skulle få fornorskede navn i 1919, var romsdalingene lite fornøyd med *Møre fylke*, og fra 1935 ble det endret til *Møre og Romsdal*. Selv om det ikke ble noe av delingsforsøkene, tyder kanskje diskusjonene i forbindelse med regionreformene i nyere tid, at Møre og

Romsdal fortsatt er «eit vaklande amt». Mads Langnes skal iallfall ha honnør for sitt nybrottsarbeid, som han kobler til relevant teori av den finske geografen Anssi Paasi.

Fylkets fragmentering kommer til syne ved at organisasjoner og institusjoner ble organisert etter fogderigrensene (eller byene), uten overbygninger for hele Møre og Romsdal. Slik ble fogderiidentiteten styrket. De fire følgende kapitlene tar for seg elementer innen kulturlivet som viser hvordan regionen er konstruert, men som også har vært med på å konstruere den. Morten Øveraas drøfter grundig den fogderivise museumsbyggingen i fylket på begynnelsen av 1900-tallet og dens kobling til norskdomsbevegelsen, med utgangspunkt i Stein Rokkans begrepsapparat (s. 71–92). I Kenneth Staurset Fånes artikkel får vi presentert fire utflytterlag i hovedstaden, stiftet fra 1917 til 1922 (s. 93–119). Slike lag har vært viktige i regionbyggingen, både her og i andre deler av landet. I sitt interessante bidrag hevder Fåne avslutningsvis at det ikke har vært noen motsetning mellom bygdelagene, og at folk fra de tre fogderiene knapt har vært så forskjellige at man måtte opprette ulike lag for dem. Like fullt er denne organiseringen et faktum og et symptom, som har stått for «gjødslingen av de forestilte fellesskapene» (s. 116), en treffende formulering fra forfatteren.

På tross av at historielagsbevegelsen er en av våre største folkebevegelser, er det få studier av den her til lands. Bare i Møre og Romsdal er det ca. 50 historielag, men selv om en tidlig fikk lag for fogderiene, har det aldri vært noe felles historielag for hele fylket. I sin artikkel får Ingvil Eilertsen Grimstad fint fram sammenhengen mellom lokal identitetsbygging og denne typen aktiviteter (s. 121–141). En

interessant konklusjon er at informantene på Nordmøre føler minst fellesskap med fogderiet og fylket, de i Romsdal midt imellom og de på Sunnmøre mest. Likevel er den lokale tilhørigheten klart viktigst for informantene fra historielagene. I sitt bidrag om regionale skiller i kommunale kulturminneplaner, finner også Ivar Gunnar Bråten først og fremst spor av den lokale identiteten, ikke den regionale (s. 143–167). Anders Aanes presenterer en diskursanalyse av to pro-nynorske kronikker i et fylke som har betydelige forskjeller når det gjelder målform, fra en nynorskandel i grunnskolen på 68 % i Sunnmøre til ca. 15 % i Nordmøre (s. 169–189). Slike forskjeller er med på å underbygge bildet av et splittet fylke, selv om Aanes påpeker at skillene går like mye mellom bygd og by innad i distriktene som mellom distriktene. I en underholdende analyse presenterer Odd W. Williamsen 40 kvalitative intervjuer om den nordmørske identiteten ved hjelp av ordskyer (s. 191–213). Fogderiidentiteten blekner og krymper, hevder han, men den «(...) mobiliseres på utvalgte sektorer som fotball og sykehus. Da manes det frem en oppildnet identitet, og det appelleres til å stå samlet» (s. 192).

Innledningsvis hørte vi sitatet om forskjellen mellom nordmøringen og sørtrønderen. Det er i Williamsens bidrag en

kommer tettest på det folk oppfatter som «essensen» i den regionale mentaliteten, mens de regionale fortellingene tas mer for gitt i de øvrige bidragene. For en leser uten forkunnskaper om regionen kunne det nok ha vært gitt litt mer kontekst om slike forhold, slik at vi hadde visst litt om hva som oppfattes som forskjellene mellom sunnmøringer, romsdalinger og nordmøringer. Gjennomgående kunne jeg også ha ønsket meg mer komparasjon med andre regioner og landsdeler. Når det gjelder flere av fenomenene som omtales finnes det studier fra andre steder i Norge å bygge på, og ved å sammenligne kunne en fått frem flere særtrekk ved regionbyggingen i områdene som omtales. Videre er det jo andre sentrale elementer i regionbyggingen det hadde vært interessant å høre mer om i en annen sammenheng, som lokalmedia og reiseliv, og det er å håpe at prosjektet blir fulgt opp av flere delstudier. Uansett er «en provins til landet lagt» innenfor forskningen på konstruksjonen av regioner. Med dette bidraget fra et fragmentert, men spennende fylke, har vi en enda rikere flora som kan danne utgangspunkt for regionalhistoriske syn-teser og sammenligninger. Det er all grunn til å gratulere både redaktør og øvrige bidragsytere.